

Kifik Natalia Yuryevna – Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor of the Department of Pedagogy, Psychology, and Special Education, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan, Kostanay, Tel.: +7-777-302-00-21, e-mail: kifik_nataly@mail.ru.

XFTAP 14.35.07

ӨОЖ 378.17

<https://doi.org/10.52269/RWEP2522238>

"БИОЛОГИЯ", "ХИМИЯ", "ГЕОГРАФИЯ" БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНДА ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Суюндиқова Ж.Т.* – биология ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразиялық ұлттық университеті, Астана қ., Қазақстан Республикасы.

Қуанышбаев С.Б. – география ғылымдарының докторы, қауымдастырылған профессор, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Баубекова Г.К. – педагогикалық білім магистрі, аға оқытушы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Омарова К.И. – география магистрі, аға оқытушы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Қазіргі білім беру жағдайында болашақ мұғалімдердің денсаулық сақтау қызметін жүзеге асыру қабілетін қалыптастыру міндеті ерекше өзекті болып табылады. Бұл білім алушылардың денсаулығын сақтау және нығайту, сондай-ақ жалпы педагогикалық құзыреттіліктің құрамдас бөлігі ретінде денсаулық мәдениетін қалыптастыру қажеттілігіне байланысты. Бұл зерттеудің мақсаты білім алушылардың денсаулық сақтау құзыреттілігін қалыптастыруға қосқан үлесі тұрғысынан педагогикалық ЖОО-ның жаратылыстану-ғылыми бағыты ("Биология", "Химия", "География" дайындық бағыттары бойынша) білім беру бағдарламаларының пәндерінің мазмұнын талдау болып табылады. Зерттеуде келесі міндеттер қойылды: денсаулық сақтау құзыреттілігінің тұжырымдамасы мен құрылымын теориялық тұрғыдан негіздеу; денсаулық сақтау тәсілін жүзеге асыруда зерттелетін пәндердің әлеуетін анықтау студенттер мен оқытушылардың осындай аспектілердің маңыздылығын қабылдауын талдау; білім беру бағдарламаларын жетілдіру бағыттарын ұсыну. Теориялық талдау әдістері, білім беру бағдарламаларын мазмұнды талдау, эмпирикалық талдау, атап айтқанда студенттер мен оқытушылардың сауалнамасы қолданылды. Зерттеу барысында жаратылыстану пәндерінің денсаулықты сақтауға оң бағытталған құндылық-мағыналық құзыреттілікті қалыптастыру үшін жоғары әлеуетке ие екені анықталды. Сауалнама нәтижелері студенттердің денсаулық сақтау компонентін тереңірек интеграциялауға қызығушылығын, сондай-ақ профессор-оқытушылар құрамының осы саладағы жүйелі қалыптастыруға дайындығын растады. Жүргізілген талдау базалық және бейіндік пәндерге модульді енгізу, оқытудың практикалық бағытын күшейту, пәнаралық байланыстарды дамыту, педагогтердің біліктілігін арттыру қажеттілігін негіздеуге мүмкіндік берді. Жұмыстың ғылыми маңыздылығы педагогикалық дайындық контекстінде денсаулық сақтау құзыреттілігінің мазмұны мен құрылымын нақтылау, ал практикалық – кәсіптік білім берудің денсаулық сақтау бағытын қамтамасыз ету мақсатында білім беру бағдарламаларын жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеу болып табылады.

Түйінді сөздер: интеграция, денсаулық сақтау құзыреттілігі, білім беру бағдарламасы, болашақ мұғалімдер, педагогикалық білім, оқытушылардың денсаулығы, тәжірибеге бағытталған тәсіл.

ФОРМИРОВАНИЕ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩЕЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММАХ "БИОЛОГИЯ", "ХИМИЯ", "ГЕОГРАФИЯ"

Суюндиқова Ж.Т.* – кандидат биологических наук, старший преподаватель, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан.

Куанышбаев С.Б. – доктор географических наук, ассоциированный профессор, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, г. Костанай, Республика Казахстан.

Баубекова Г.К. – магистр педагогического образования, старший преподаватель, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, г. Костанай, Республика Казахстан.

Омарова К.И. – магистр географии, старший преподаватель, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, г. Костанай, Республика Казахстан.

В условиях современного образования особую актуальность приобретает задача формирования у будущих педагогов способности к реализации здоровьесберегающей деятельности. Это

обусловлено необходимостью сохранения и укрепления здоровья обучающихся, а также формирования культуры здоровья как компонента общепедагогической компетентности. Целью данного исследования является анализ содержания дисциплин образовательных программ естественнонаучного направления педагогического вуза (по направлениям подготовки «Биология», «Химия», «География») с точки зрения их вклада в формирование здоровьесберегающей компетентности обучающихся. В исследовании были поставлены следующие задачи: теоретически обосновать понятие и структуру здоровьесберегающей компетентности; выявить потенциал изучаемых дисциплин в реализации здоровьесберегающего подхода; проанализировать восприятие значимости таких аспектов обучающимися и преподавателями; предложить направления совершенствования образовательных программ. Использованы методы теоретического анализа, контент-анализа образовательных программ, эмпирического анализа, а именно анкетирование студентов и преподавателей. В ходе исследования установлено, что естественнонаучные дисциплины обладают высоким потенциалом для формирования ценностно-смысловой компетенции, положительно направленной на сохранение здоровья. Результаты анкетирования подтвердили заинтересованность студентов в более глубокой интеграции здоровьесберегающего компонента, а также готовность профессорско-преподавательского состава к системному формированию в этой области. Проведенный анализ позволил обосновать необходимость введения модулей в базовых и профильных дисциплинах, усиления практической направленности обучения, развития междисциплинарных связей, повышения квалификации педагогов. Научная значимость работы заключается в уточнении содержания и структуры здоровьесберегающей компетентности в контексте педагогической подготовки, а практическая – в разработке рекомендаций по совершенствованию образовательных программ в целях обеспечения здоровьесберегающей направленности профессионального образования.

Ключевые слова: интеграция, здоровьесберегающая компетентность, образовательная программа, будущие педагоги, педагогическое образование, здоровье школьников, практико-ориентированный подход.

DEVELOPMENT OF HEALTH SAVING COMPETENCE IN THE "BIOLOGY", "CHEMISTRY", AND "GEOGRAPHY" EDUCATIONAL PROGRAMS

Suyundikova Zh.T.* – Candidate of Biological Sciences, Senior Lecturer, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Republic of Kazakhstan.

Kuanyshbayev S.B. – Doctor of Geographical Sciences, Associate Professor, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Kostanay, Republic of Kazakhstan.

Baubekova G.K. – Master of Pedagogical Education, Senior Lecturer, Akhmet Baitursynuly Kostanay regional university, Kostanay, Republic of Kazakhstan.

Omarova K.I. – Master of Geographical Sciences, Senior Lecturer, Akhmet Baitursynuly Kostanay regional university, Kostanay, Republic of Kazakhstan.

In the context of modern education, the development of future teachers' capacity to implement health-saving practices is becoming increasingly important. This relevance arises from the growing need to preserve and strengthen students' health and to foster a culture of health as part of general pedagogical competence. This study aims to analyze the content of natural science educational programs at pedagogical universities (specifically in Biology, Chemistry, and Geography) regarding their role in forming students' health-saving competence. The study set the following objectives: to theoretically substantiate the concept and structure of health-saving competence; to identify the potential of these disciplines in promoting a health-saving approach; to analyze how students and teachers perceive their importance; and to propose improvements to educational programs. The methods included theoretical and content analysis of programs, along with empirical methods such as surveys of students and teachers. Findings reveal that natural science disciplines hold significant potential to foster value-based and health-oriented competences. Survey results show students' interest in deeper integration of health-saving components and confirm faculty's readiness for systematic instruction in this area. The analysis highlights the need to include dedicated sections in both basic and specialized courses, enhance the practical focus of instruction, strengthen interdisciplinary connections, and improve teacher training. The scientific significance of the study lies in clarifying the content and structure of health-saving competence in teacher education, while its practical value lies in developing recommendations to enhance educational programs and ensure a health-oriented focus in professional training.

Key words: Integration, health-saving competence, educational program, future teachers, pedagogical education, school children's health, practice-oriented approach.

Кіріспе. Қазіргі жағдайда педагогикалық білім беру жүйесі студенттердің кәсіби ғана емес, сонымен қатар әмбебап құзыреттіліктерін қалыптастыру қажеттілігіне тап болады, олардың арасында

денсаулық сақтау құзыреттілігі ерекше орын алады. ҚР негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында білім беру мекемелерінде денсаулық сақтау ортасын құрудың маңыздылығы атап көрсетілген. Бұл тұрғыда мектеп оқушыларының салауатты өмір салты дағдыларын қалыптастыруға көмектесетін, сондай-ақ олардың әлеуметтік бейімделуіне және жеке дамуына ықпал ететін инновациялық әдістер мен тәсілдерді қолдануға баса назар аударылады. Болашақ мұғалімдердің салауатты өмір салты дағдыларын, денсаулық сақтау құзыреттілігін зерттеу және қалыптастыру [1] өзекті және маңызды болып келеді.

Өсіп келе жатқан психофизиологиялық жүктемелер, оқу үрдісін цифрландыру және жастар денсаулығының нашарлауы білім алушылардың денсаулығын қалыптастыру тұрғысынан білім беру бағдарламаларының мазмұнын өзгертудің өзектілігін анықтайды.

Қазіргі білім беру шындықтары болашақ мұғалімдердің, яғни білім алушылардың денсаулығын сақтау мен нығайтуды қамтамасыз ететін құзыреттіліктерін қалыптастыруға жүйелі көзқарасты талап етеді. Денсаулық сақтау тәсілінің теориялық және әдіснамалық базасы педагогикалық, психологиялық, физиологиялық және валеологиялық білімдердің синтезіне сүйенеді, бұл шетелдік [2,3,4,5] және отандық [6,7, 8] ғалымдардың зерттеулерінде көрініс табады.

Теориялық зерттеулер деңгейінде денсаулық сақтаудың мәнін педагогикалық құбылыс ретінде түсінудің негізгі тәсілдері көрсетілген. Сонымен, Ж.Сапарқызы (2022) [6] студенттердің денсаулығын сақтау құзыреттілігін қалыптастырудың құрылымдық-компоненттік моделін, оның ішінде когнитивті, мотивациялық және белсенділік компоненттерін, сондай-ақ элективті курстар мен педагогтардың біліктілігін арттыру бағдарламалары арқылы іске асыру тетіктерін ұсынды. Жұмыс денсаулықты сақтау жағдайында білім алушылардың жеке және кәсіби дамуына бағытталған білім беру ортасын құру қажеттілігін көрсетеді.

Тәжірибеге бағытталған зерттеулер әртүрлі білім беру контексттерінде денсаулық сақтау технологияларының әртүрлі аспектілерін көрсетеді. Мысалы, С.И.Парканова, С.Н.Ревтова және Т.М.Котлярованың [7] еңбектерінде зияткерлік кемістігі бар балалармен жұмыс жасауда денсаулық сақтау әдістерін жүзеге асырудың ерекшеліктері ашылады, бұл инклюзивті білім беру жағдайында осындай технологиялардың бейімделу мүмкіндіктерін көрсетеді. Сонымен бірге З. М. Садвакасова және З. Б. Мадалиева [8] педагог-психологтардың кәсіби қызметіне, оның ішінде жоғары білім беру жағдайында денсаулық сақтау технологияларын енгізудің маңыздылығын атап өтті. Авторлар өз мақалаларында денсаулық сақтау технологияларын білім беру ортасында жұмыс істейтін мамандардың кәсіби құзыреттілігінің маңызды элементі ретінде қарастырады және олардың шаршаудың алдын алудағы, стресске төзімділікті арттырудағы және студенттік аудиторияда қолайлы психологиялық климатты қалыптастырудағы рөлін атап көрсетеді.

Білім берудегі денсаулық сақтау тәсілі-бұл білім беру үрдісі субъектілерінің физикалық, психикалық және әлеуметтік әл-ауқатына жағдай жасауға бағытталған педагогикалық стратегия. О.В. Силакова мен Т.А. Спицынаның [9] айтуынша, бұл тәсілді тиімді жүзеге асыру студенттердің педагогикалық дайындығының құрылымына денсаулық мәдениетіне, салауатты өмір салты мен алдын алуға бағытталған тиісті пәндерді қосуды талап етеді.

Орталық ұғымдардың бірі денсаулық сақтау құзыреттілігі болып табылады, ол мотивациялық-құндылық көзқарастарын, когнитивті компонентті және денсаулық сақтау қызметін жүзеге асыруға мінез-құлық дайындығын қамтитын тұлғаның интегративті сапасы ретінде түсіндіріледі [10]. Денсаулық сақтау саласындағы құзыреттілік тек қауіп факторлары мен физиология негіздерін білуді ғана емес, сонымен қатар денсаулықты бағалау және нығайту әдістерін практикада қолдану мүмкіндігін де білдіреді. Бұл құзыреттілікті білім алушылардың денсаулығын сақтау дағдыларын қалыптастыра отырып, ұлт денсаулығын қалыптастыруға қатысатын мұғалімдер арасында дамыту өте маңызды [11].

Әдістемелік негіз студенттердің денсаулықты сақтауға және нығайтуға дайындығын қалыптастыру моделі болып табылады, оны Е.В. Декина және Т.И. Куликова [12] авторлар бұл дайындықтың қалыптасуы когнитивті, эмоционалды және белсенді компоненттерге негізделуі керек, сонымен қатар кешенді пәнаралық дайындыққа негізделуі керек деп көрсетеді.

Педагогикалық білімге денсаулық сақтау технологияларын енгізу қажеттілігін дәлелдей отырып, зерттеушілер бұл жекелеген пәндердің мазмұндық толықтыруы ғана емес, сонымен қатар университеттің білім беру ортасының бөлігі болуы керек екенін атап көрсетеді [13]. Бұл мақсатты модульдерді, әдістемелік кешендерді және мұғалімдердің біліктілігін арттыру бағдарламаларын әзірлеуді талап етеді.

Осылайша, денсаулық сақтау тәсілінің теориялық және әдіснамалық негіздері құзыреттілік ұғымын тұжырымдамалауды, оның компоненттерін анықтауды, білім беру процесіне интеграциялаудың әдістемелік құралдарын әзірлеуді және оқушылардың денсаулығына назар аудара отырып, болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлаудың біртұтас моделін құруды қамтиды.

Педагогикалық білім беру жүйесіндегі денсаулық сақтау мәселелері соңғы онжылдықтарда жүргізілген ғылыми зерттеулердің кең ауқымында көрініс тапты. Теориялық даму деңгейінде тақырып денсаулық сақтау тәсілінің мәніне, оның мақсаттарына, міндеттеріне, білім беру ортасына енгізудің әдіснамалық негіздері мен тетіктеріне арналған еңбектерде қамтылды [9,13]

Мұғалімдердің денсаулығын сақтау құзыреттілігінің мазмұны мен құрылымын зерттеуге М.Л. Сазанова, Г.А.Попова елеулі үлес қосты, онда бұл құзыреттіліктің когнитивті, құндылық-мотивациялық және мінез-құлық деңгейлерін қамтитын жеке және кәсіптік білім ретінде көп компонентті сипаттамасы берілген [9].

Сонымен бірге диссертациялық зерттеулердің библиометриялық талдауы денсаулық сақтау тақырыбына қызығушылық артып келе жатқанымен, жұмыстарда жалпы педагогикалық және тәрбие-лік аспектілерге назар аударылатынын көрсетеді, ал денсаулық сақтау құзыреттіліктерін қалыптастырудағы әлеуеті тұрғысынан пәндік оқытудың оқу пәндерін талдау жеткіліксіз зерттелгенін көрсетеді [14,15,16]. Бұл жаратылыстану-ғылыми бағыттағы (биология, химия, география) болашақ мұғалімдер үшін ерекше маңызға ие болады, олар базалық және бейіндік пәндердің мазмұны арқылы білім алушылардың денсаулығы мен қауіпсіз өмір сүруіне құндылық қатынасын қалыптастырады.

Осы зерттеу студенттердің денсаулық сақтау құзыреттілігін қалыптастырудағы әлеуетін анықтау мақсатында жаратылыстану-ғылыми бағыттағы пәндердің құрылымы мен мазмұнын талдауға бағытталған.

Зерттеудің мақсаты – педагогикалық жоғары оқу орны студенттерінің денсаулық сақтау құзыреттілігін қалыптастыруға қосқан үлесі тұрғысынан "Биология", "Химия" және "География" жаратылыстану-ғылыми пәндері бойынша мұғалімдерді даярлау бағыттары бойынша білім беру бағдарламаларын талдау.

Зерттеуде келесі міндеттер қойылды: денсаулық сақтау құзыреттілігінің тұжырымдамасы мен құрылымын теориялық тұрғыдан негіздеу; денсаулық сақтау тәсілін жүзеге асыруда зерттелетін пәндердің әлеуетін анықтау; студенттер мен оқытушылардың осындай аспектілердің маңыздылығын қабылдауын талдау; білім беру бағдарламаларын жетілдіру бағыттарын ұсыну.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Мақсатқа жету үшін білім беру бағдарламаларын жан-жақты талдауды және олардың болашақ мұғалімдердің денсаулығын сақтау құзыреттілігін қалыптастырудағы рөлін қамтамасыз ететін теориялық және эмпирикалық зерттеу әдістерінің кешені қолданылды.

Білім беру бағдарламалары мен оқу жоспарларын талдау – студенттердің денсаулық сақтау саласындағы білімі мен дағдыларын қалыптастыруға ықпал ететін компоненттерді анықтау мақсатында пәндердің мазмұнын зерттеу жүргізілді. Эмпирикалық базаны "Биология", "Химия", "География" білім беру бағдарламалары құрады.

Студенттер мен оқытушылардан сауалнама алу – білім алушылар мен оқытушылардың оқу процесінде денсаулық сақтайтын технологиялардың маңыздылығын қабылдауын зерделеу, сондай-ақ орын алған мәселелермен оларды шешудің ықтимал бағыттарын анықтау мақсатында сауалнама және сұхбат қолданылды. (Google платформасы пайдаланылды – сауалнама нысандары (n = 127), сұхбат (n = 17);

Алынған деректерді статистикалық өңдеу – денсаулық сақтау компоненттерінің білім беру бағдарламаларына кірігу деңгейін объективті бағалауға және оларды жетілдіру бойынша практикалық ұсыныстарды тұжырымдауға мүмкіндік беретін сауалнамалар нәтижелеріне сандық және сапалық талдау және контент-талдау жүргізілді.

Нәтижелер мен талқылау. Бағдарламаларды талдау білім алушының денсаулығын сақтау құзыреттілігін қалыптастыру мәселелері психологиялық-педагогикалық пәндер модулінде (үш білім беру бағдарламасы бойынша) көрініс табатынын көрсетті – мұнда болашақ мұғалімдер денсаулық сақтау технологияларын, білім беру ортасында денсаулықты сақтауды психологиялық-педагогикалық қолдауды зерттейді, ыңғайлы білім беру ортасын құру және стресстің алдын алу бойынша тапсырмалар, жобалар әзірлейді.

Болашақ биология мұғалімдерін даярлау жаратылыстану-ғылыми және гуманитарлық, педагогикалық, психологиялық және қолданбалы аспектілерді қамтитын көптеген пәндерді зерттеуді қамтиды. Білім беру бағдарламасының негізгі міндеттерінің бірі мұғалімдердің кәсіби қызметі үшін қажетті денсаулық сақтау құзыреттерін қалыптастыру болып табылады. Бұл құзыреттерге мыналар жатады:

- адам физиологиясы, анатомиясы, биохимиясы және экологиясы негіздерін білу;
- қоршаған орта мен денсаулық арасындағы байланысты түсіну;
- аурулардың алдын алу және денсаулық мәдениетін қалыптастыру әдістерін меңгеру;
- денсаулық сақтау білім беру ортасын ұйымдастыру дағдылары.

Білім беру бағдарламасын талдау бірқатар пәндер осы құзыреттердің дамуына тікелей немесе жанама түрде ықпал ететіндігін көрсетті. Оларды толығырақ қарастырайық.

Денсаулық сақтау құзыреттерін қалыптастыруға ықпал ететін пәндер:

Іргелі жаратылыстану-ғылыми және медициналық-биологиялық пәндер организмнің жұмыс істеуі, оның қоршаған ортаға бейімделуі және биологиялық факторлардың денсаулыққа әсері туралы негізгі білімді қалыптастырады. Мысалы, балалар дамуының жас және физиологиялық ерекшеліктері-өртүрлі жас кезеңдеріндегі балалардың өсуі мен даму ерекшеліктерін ғылыми негізделген түсінуді қалыптастырады; денсаулықты сақтау және нығайту принциптерін ескере отырып, білім беру процесін ұйымдастыруға ықпал етеді. Адам мен жануарлар физиологиясы-организмнің құрылымы мен қызме-

тін, реттеу механизмдерін, қоршаған орта жағдайларына бейімделуді зерттейді. Генетика-тұқым қуалайтын денсаулық факторларын, генетикалық диагностика принциптерін түсіндіреді. Өсімдіктер физиологиясы-өсімдіктердің адам денсаулығына әсері туралы ғылыми түсінік қалыптастырады (ауаны тазарту, оттегімен қанықтыру, фитонцидтер). Микробиология – микроорганизмдердің адам денсаулығына әсерін, иммундық қорғаныс механизмдерін және жұқпалы ауруларды талдайды. Гельминтология-паразиттік ауруларды, оларды диагностикалау және алдын алу әдістерін зерттейді. Осы пәндерді зерделеу нәтижесінде келесі құзыреттер: денсаулықтың анатомиялық-физиологиялық негіздерін түсіну; денсаулықты қалыптастырудағы генетикалық және микробиологиялық факторлардың рөлін түсіну; аурулардың алдын алу дағдылары қалыптасады.

Экологиялық және биомедициналық пәндер-қоршаған ортаның адам денсаулығына және экологиялық сананың дамуына әсерін зерттеуге бағытталған. Мысалы, адам экологиясы-табиғи және антропогендік факторлардың адам денсаулығына әсерін талдайды; Экология және тіршілік қауіпсіздігі негіздері-тұрақты даму принциптерін және қоршаған ортаның жағымсыз әсерлерінің алдын алуды үйретеді; Биосфера және ерекше қорғалатын табиғи аумақтар – табиғатты қорғау шараларын және олардың халықтың денсаулығы үшін маңыздылығын қарастырады. Адам экологиясы және биомедицина – денсаулықтың биомедициналық аспектілерін, адамның өзгеретін қоршаған орта жағдайларына бейімделу механизмдерін зерттейді. Дене шынықтыру – студенттердің денсаулығын нығайтуға, физикалық белсенділік әдетін қалыптастыруға ықпал етеді. Осы пәндерді зерделеу нәтижесінде мынадай құзыреттер қалыптасады: қоршаған ортаның денсаулыққа әсерін түсіну; экологиялық тәуекелдерді бағалау дағдылары; адам денсаулығы контекстінде табиғатты ұтымды пайдалану принциптерін түсіндіре білу.

Осылайша, білім беру бағдарламасының пәндерінің 50% -дан астамы денсаулықты сақтау мен денсаулық сақтау құзыреттілігін түсінуді қалыптастыруға бағытталған, денсаулық мәселелерін білім беру үрдісіне біріктірудің маңыздылығын атап көрсетеді. Бұл білім алушылардың өз денсаулығына саналы көзқарасын қалыптастыруға және кәсіби қызметте қажетті дағдыларды дамытуға жағдай жасайды.

Болашақ химия мұғалімдерін даярлау адам денсаулығы мен қоршаған ортаға әсер ететін үрдістерді жан-жақты түсінуді қамтамасыз ететін іргелі химиялық пәндерді де, педагогикалық, әлеуметтік және экологиялық аспектілерді де зерттеуді қамтиды.

Білім беру процесінің негізгі міндеттерінің бірі денсаулық сақтау құзыреттерін қалыптастыру болып табылады:

- заттардың химиялық құрамын және олардың адам денсаулығына әсерін түсіну;
- медицина мен фармацевтикада қолданылатын химиялық талдау әдістерін білу;
- халықтың денсаулығын сақтаудағы экологияның рөлін түсіну;
- химиялық заттармен қауіпсіз жұмыс істеу әдістерін меңгеру;
- білім беру үрдісіне денсаулық сақтау технологияларын енгізу мүмкіндігі.

Оқу жоспарын талдау бірқатар пәндер осы құзыреттердің дамуына ықпал ететіндігін көрсетті.

Денсаулық сақтау құзыреттерін қалыптастыруға ықпал ететін пәндер келесідей бөлінеді: бейорганикалық химия I, II-бейорганикалық қосылыстардың құрылымын, қасиеттерін және биологиялық маңыздылығын зерттейді; жалпы химия-химиялық реакциялар, термодинамика және кинетика туралы идеяларды қалыптастырады; Физикалық химия-биологиялық үрдістерге әсер ететін физика-химиялық заңдылықтарды зерттейді; периодтық жүйе элементтерінің химиясы-ұйыттылық пен элементтердің адам ағзасына физиологиялық әсері; органикалық химияның теориялық негіздері-медицинада және фармакологияда қолданылатын заттарды қоса алғанда, органикалық қосылыстарды зерттейді; биохимия, тіршілік үрдістерінің химиясы-тіршілік процестерінің молекулалық негіздерін, метаболизмді, витаминдер мен гормондардың рөлін зерттейді; химиялық экология – химиялық заттардың биосфераға және адам денсаулығына әсерін қарастырады; химиялық өндіріс экологиясы өнеркәсіптік шығарындылардың қоршаған ортаға әсерін талдайды. Осылайша, қалыптасқан құзыреттер:

- заттардың химиялық құрамын және олардың ағзаға әсерін білу;
- биохимиялық процестерді және олардың медицина мен тамақтанумен байланысын түсіну;
- химиялық қосылыстардың ұйыттылығын талдау мүмкіндігі;
- химиялық қауіпсіздік және тұрақты даму негіздерін білу;
- денсаулыққа зиянды әсерді азайту принциптерін түсіну;
- қоршаған ортаның химиялық ластануын бақылау қажеттілігін түсіну.

Осылайша, химия пәндерінің 40%-дан астамының тақырыптық мазмұны болашақ мұғалімдердің денсаулығын сақтау құзыреттілігін қалыптастырады.

"География" білім бағдарламасында болашақ мұғалімдердің табиғи, геологиялық, геоморфологиялық, гидрологиялық үрдістер туралы білімдерін қалыптастыратын, қоныстануға, адам денсаулығына әсер ететін іргелі жаратылыстану және әлеуметтік-экономикалық пәндер жиынтығын бөліп көрсетуге болады. Олардың ішінде мыналарды атап өтуге болады: метеорология және климатология негіздері-климаттық факторлардың (температура, ылғалдылық, қысым, ауа айналымы) табиғатқа, адам өмірі мен денсаулығына әсерін зерттейді; топырақ географиясы-топырақ географиясын, физикалық,

химиялық қасиеттерін, олардың ауыл шаруашылығының дамуына және соның салдарынан тамақ өнеркәсібінің дамуына әсерін зерттейді; биогеография – тірі организмдердің таралуын және олардың халықтың денсаулығына әсер ететін экологиялық тепе-теңдікті сақтаудағы рөлін талдайды; геоэкологиялық зерттеулер-табиғи және антропогендік факторлардың адам денсаулығына әсерін зерттейді; бұзылған организмдерді қалпына келтіру аумақтар-халықтың денсаулығын сақтау үшін маңызды ластанған жерлерді қалпына келтіру технологияларын зерттейді.

"География" білім беру бағдарламасын талдау көрсеткендей, бейіндік пәндердің 38% -дан астамы болашақ мұғалімдердің денсаулығын сақтау құзыреттерін тікелей немесе жанама түрде қалыптастырады.

Сауалнамаға үш білім беру бағдарламасының студенттері қатысты: "Биология" (52 адам), "Химия" (50 адам) және "География" (25 адам). Курстар бойынша респонденттердің ең көп саны 1 курсқа (45 адам) және 3 курсқа (43 адам) келеді, бұл бірінші курс студенттерінің де, тереңдетілген дайындық кезеңіндегі студенттердің де осы тақырыптың қызығушылығын көрсетеді. "Денсаулық сақтау туралы хабардарлықты қалай бағалайсыз?"- деген сұраққа қатысушылардың жартысынан көбі (56,3 %) өздерінің хабардарлық деңгейлерін орташа деп сипаттап, олардың негіздерін білетіндіктерін, бірақ оларды әрдайым қолдана бермейтіндіктерін көрсетті. Бұл ретте студенттердің 41,4% -ы білімнің жоғары деңгейі және оларды практикада қолдану қабілеті туралы мәлімдеді, бұл студенттердің едәуір бөлігінде салауатты өмір салтын жүргізуге қалыптасқан көзқарастардың бар екендігін көрсетеді. Қатысушылардың тек 2,4% -ы білімнің төмен немесе жоқ деңгейін атап өтті, бұл атаулы әдістемелік сүйемелдеу қажеттілігін көрсетуі мүмкін (1-сурет).

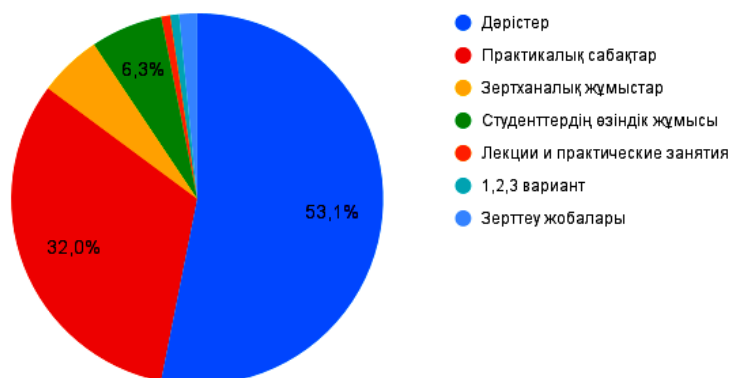
Сіз денсаулықты сақтау мәселелері туралы хабардарлығыңызды қалай бағалайсыз?

2-сурет. Сіз денсаулықты сақтау мәселелері туралы хабардарлығыңызды қалай бағалайсыз?

Егер оқу үрдісінде денсаулық сақтау тақырыбын іске асыру нысандары туралы айтатын болсақ, онда денсаулыққа байланысты тақырыптар негізінен дәріс форматында (53,1%), сондай-ақ практикалық сабақтарда (32%) жүзеге асырылады. Студенттердің аз ғана бөлігі өздік жұмысты (6,3%) және зертханалық сабақтарды (5,5%) денсаулық сақтау аспектілерін көрсететін форма ретінде атап өтті (2-сурет).

Денсаулық сақтау мәселелері қандай оқу сабақтары аясында қарастырылады?

3-сурет. Денсаулық сақтау мәселелері қандай оқу сабақтары аясында қарастырылады?

Бұл зерттеумен жобалау қызметін қоса алғанда, материалды беру форматтарын кеңейту қажеттілігін көрсетеді.

"Сіз денсаулықты бақылауға немесе қоршаған ортаның денсаулыққа әсерін бағалауға байланысты практикалық сабақтарға немесе зертханалық жұмыстарға қатыстыңыз ба?" деген сұраққа студенттердің көпшілігі (54,7%) кейде мұндай сабақтарға қатысатынын айтты және білім алушылардың тек 30,5%-ы тұрақты қатысуды атап өтті. Сонымен қатар, студенттердің 12,6%-ы мұндай сабақтар қажет, бірақ әлі жоқ деген пікір білдірді. Бұл деректер денсаулық тақырыбына байланысты тәжірибеге бағытталған тапсырмаларды жүйелі іске асырудың жеткіліксіз деңгейін көрсетеді.

Респонденттердің басым көпшілігі (64,8%) денсаулық сақтау мәселелері оқу пәндерінде маңызды орын алуы керек деп санайды. Студенттің 32,8%-ы тақырыптың орташа маңыздылығы туралы пікірді қолдады, бұл сонымен қатар денсаулықты білім беру күн тәртібіне енгізу туралы сұраныстың жоғары деңгейін растайды. Тек жекелеген респонденттер тақырыптың маңыздылығының төмендігін көрсетті. Алынған нәтижелер студенттердің болашақ кәсіби қызметінде денсаулық сақтау тақырыбының маңыздылығын түсінетіндігін растайды.

Оқытушылар (n=17) сұхбат олардың пәндерінде студенттердің денсаулық мәдениетін қалыптастыруға байланысты мәселелер үнемі жеке модульдер немесе тақырыптар арқылы қарастырылатынын атап өтті. Бұл мұғалімдерді кәсіби даярлау үрдісінде денсаулықты сақтаудың маңыздылығын түсінуді көрсетеді.

Респонденттердің барлығы дерлік өз курстарында (пәндерінде) денсаулықты бақылауға және қоршаған ортаның әсерін талдауға бағытталған тұрақты практикалық немесе зертханалық сабақтардың бар екенін растады. Оқытушылардың басым көпшілігі денсаулық сақтау аспектілерін оқу пәндеріне тереңірек біріктіру қажеттілігі туралы пікір білдірді. Осы тақырыптарды белгілі бір курстарда қарастыру қажет деген ұсыныстар болды, бұл пәннің мазмұнына байланысты икемді тәсілдің маңыздылығын көрсетеді.

Интеграцияны жақсарту бойынша ұсыныстардың ішінде:

- денсаулық сақтау бойынша жаңа модульдерді енгізу;
- практикалық сабақтарды кеңейту;
- пәнаралық тәсілді дамыту;
- оқытушылардың біліктілігін арттыру.

Бұл оқытушылар құрамының білім беру бағдарламаларын жетілдіруге белсенді қатысуға жоғары дайындығын көрсетеді.

Алынған нәтижелер мұғалімдердің педагогикалық кадрларды даярлау жүйесіндегі денсаулық сақтау компонентінің маңыздылығын түсінетіндігін және оны оқу процесіне енгізу үшін күш салатындығын көрсетеді. Сонымен қатар, іс жүзінде бұл интеграция әлі де ішінара және:

- институционалдық қолдауды;
- құрылымдық оқу модульдерін әзірлеуді;
- денсаулық сақтау құзыреттерін қалыптастыру саласында оқытушылардың әдістемелік даярлығын арттыруды қажет етеді.

Қорытынды. Жаратылыстану-ғылыми бағыттағы пәндердің мазмұнын талдау білім беру бағдарламаларының денсаулық сақтау құзыреттілігін қалыптастыруда айтарлықтай әлеуетке ие екендігін көрсетті, алайда бұл әлеует толық көлемде іске асырылмайды. Денсаулық сақтау құзыреттілігін қалыптастыруға биологиялық, экологиялық пәндер жиынтығы (адам анатомиясы, физиология, биохимия, адам экологиясы, микробиология және т.б.) айтарлықтай үлес қосады. «Химия» және «География» білім беру бағдарламалары бойынша денсаулық сақтау құзыреттілігін тарату іргелі және жеке қолданбалы пәндерде (қауіпсіздік, өмір сапасы, денсаулық деңгейі) ұсынылған.

Студенттердің сауалнамасының нәтижелері көрсеткендей, білім алушылардың көпшілігі денсаулық сақтау тақырыбының маңыздылығын түсінеді және оны кеңейтуге қызығушылық білдіреді. Алайда, көптеген білім алушылар тәжірибеге бағытталған тапсырмалардың жеткіліксіз ұсынылуын және мұндай аспектілерді оқу үрдісіне біріктірудің ішінаралығын атап өтті.

Осылайша, денсаулық сақтау құзыреттілігін қалыптастыру кешенді тәсілді қажет етеді деп қорытынды жасауға болады:

- денсаулық сақтау компоненттерін пәндер мазмұнына жүйелі интеграциялау;
- пәнаралық байланыстарды және оқытудың тәжірибеге бағытталған нысандарын дамыту;
- студенттерді жобаларды әзірлеу үрдісіне тарту, бұл оларға теориялық білімді меңгеруге ғана емес, практикалық дағдыларды дамытуға да көмектеседі.

Аталған шараларды енгізу болашақ мұғалімдердің кәсіби даярлығын жақсартуға, оқытушылардың денсаулық мәдениетін қалыптастыруға және білім беру жүйесінде денсаулық сақтау технологияларын іске асырудың тиімділігін арттыруға ықпал ететін болады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1 Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарт-

тарын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы. *Әділет*: ақпараттық-құқықтық жүйе. – [Электрондық ресурс] URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031> (жүгінген күні 08.01.2025).

2 **Айзман Р.И. Здоровье участников образовательного процесса как критерий эффективности здоровьесберегающей деятельности в системе образования** [Электронный ресурс] / Р.И. Айзман // *Отечественная и зарубежная педагогика*. – 2015. – № 5 (26). – С. 72-82. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zdorovie-uchastnikov-obrazovatelno-go-protsessa-kak-kriteriy-effektivnosti-zdoroviesberegayuschey-deyatelnosti-v-sisteme> (дата обращения 16.10.2024).

3 **Безруких М.М. Здоровьесберегающая школа** [Текст] / М.М. Безруких. – М.: МГПИ, 2013. – 222 с.

4 **Andrusova I.V. et al. Health-saving technologies in teacher's activity** [Text] / I.V. Andrusova et al. // *Revista de la Universidad del Zulia*. – 2020. – Vol. 11, No. 31. – P. 461-472. DOI: 10.46925/rdluz.31.29.

5 **Llorent-Bedmar V. Health education training of university students of the early childhood education degree in Spain** [Text] / V. Llorent-Bedmar // *Ciencia & Saúde Coletiva*. – 2019. – Vol. 24. – No. 8. – P. 3067-3078. DOI: 10.1590/1413-81232018248.28642017.

6 **Майгельдиева Ш., Сапаркызы Ж., Майгельдиева Ж. О значении инновационных здоровьесберегающих технологий обучения в развитии умственной деятельности студентов** [Текст] / Ш. Майгельдиева, Ж. Сапаркызы, Ж. Майгельдиева // Сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции (с международным участием). – Оренбург: 2022. – 517-525 с.

7 **Парканова С.И., Ревтова С.Н., Котлярова Т.М. Применение здоровьесберегающих технологий в работе с детьми с интеллектуальной недостаточностью** [Текст] / С.И. Парканова, С.Н. Ревтова, Т.М. Котлярова // *Современные подходы и инновации в педагогике и психологии*: сб. ст. по матер. XLV междунар. науч.-практ. конф. – Новосибирск: СибАК, 2015. – С. 77-80.

8 **Садвакасова З.М., Мадалиева З.Б. Здоровьесберегающие технологии в деятельности психолога-педагога** [Текст] / З.М. Садвакасова, З.Б. Мадалиева // *Вестник КазНУ. Серия «Педагогические науки»*. – 2015. – Т. 44, № 1. – С. 159-162.

9 **Силакова О.В., Спицына Т.А. Теоретико-методические аспекты подготовки будущих бакалавров педагогического образования к реализации здоровьесберегающих технологий** [Электронный ресурс] / О.В. Силакова, Т.А. Спицына // *Общество: социология, психология, педагогика*. – 2022. – № 8 (100). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/teoretiko-metodicheskie-aspekty-podgotovki-buduschih-bakalavrov-pedagogicheskogo-obrazovaniya-k-realizatsii-zdoroviesberegayuschih> (дата обращения: 27.01.2025).

10 **Сазанова М.Л., Попова Г.А. Особенности развития здоровьесберегающей компетентности студентов** [Электронный ресурс] / М.Л. Сазанова, Г.А. Попова // *Физическая культура. Спорт. Туризм. Двигательная рекреация*. – 2018. – № 3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-razvitiya-zdoroviesberegayuschey-kompetentnosti-studentov> (дата обращения 27.02.2025).

11 **Moynihan S., Paakkari L., Välimaa R., Jourdan D., Mannix-McNamara P. Teacher Competencies in Health Education: Results of a Delphi Study** [Text] / S. Moynihan, L. Paakkari, R. Välimaa, D. Jourdan, P. Mannix-McNamara // *PLOS ONE*. – 2015. – Vol. 10. – No. 12. DOI: 10.1371/journal.pone.0143703.

12 **Декина Е.В., Куликова Т.И. Модель формирования готовности студентов педагогического вуза к сохранению и укреплению здоровья** [Электронный ресурс] / Е.В. Декина, Т.И. Куликова // *Вестник Государственного университета просвещения. Серия: Психологические науки*. – 2020. – № 2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/model-formirovaniya-gotovnosti-studentov-pedagogicheskogo-vuza-k-sohraneniyu-i-ukrepleniyu-zdorovya> (дата обращения 27.02.2025).

13 **Артеменко Б.А., Тюмасева З.И., Пермьякова Н.Е., Орехова И.Л., Антонова Э.Р. Предпосылки подготовки студентов педагогического вуза к здоровьесберегающей деятельности в образовании** [Электронный ресурс] / Б.А. Артеменко, З.И. Тюмасева, Н.Е. Пермьякова, И.Л. Орехова, Э.Р. Антонова // *Ученые записки университета Лесгафта*. – 2020. – № 7 (185). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/predposylki-podgotovki-studentov-pedagogicheskogo-vuza-k-zdorovie-orientirovannoy-deyatelnosti-v-obrazovanii> (дата обращения 27.02.2025).

14 **Ережепов Т.Т. Формирование культуры здоровьесбережения будущих педагогов** [Электронный ресурс]: аннотация диссертации на соискание ученой степени доктора философии (PhD) по специальности 6D010300 – Педагогика и психология / Т.Т. Ережепов. – Алматы: КазНПУ им. Абая, 2019. URL: https://kaznpu.kz/docs/doctoranti/yerezhepov/Ann_rus.pdf (дата обращения 08.02.2025).

15 **Пивненко П.П., Витенко Н.П. Здоровьесбережение как объект отечественных педагогических диссертационных исследований: библиометрический анализ** [Электронный ресурс] / П.П. Пивненко, Н.П. Витенко // *Вестник Майкопского государственного технологического университета*. – 2021. – № 3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zdoroviesberezhenie-kak-obekt-otechestvennyh-pedagogicheskikh-dissertatsionnyh-issledovaniy-bibliometricheskii-analiz> (дата обращения 08.02.2025).

16 **Бермус А.Г. Проблемы и перспективы исследований здоровьесбережения в образовательной среде вуза: теоретический обзор** [Электронный ресурс] / А.Г. Бермус // *Педагогика*.

Вопросы теории и практики. – 2023. – № 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-i-perspektivy-issledovaniy-zdoroviesberezheniya-v-obrazovatelnoy-srede-vuza-teoreticheskiy-obzor> (дата обращения 08.02.2025).

REFERENCE:

- 1 **Mektepke dejingi tarbie men okytudyn, bastaush, negizgi orta, zhalpy orta, tekhnikaly zhane kasiptik, orta bilimnen kejingi bilim berudin memlekettik zhalpyga mindetti standarttaryn bekitu turaly:** Kazakhstan Respublikasy Oku-agartu ministrinin 2022 zhylgy 3 tamyzdagy № 348 bujrygy. Adilet: aqparattyk-kukytky zhujе [On approval of state compulsory standards for preschool education and training, primary, basic secondary, general secondary, technical and vocational, post-secondary education: Order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan dated August 3, 2022 No. 348. Pravosudie: information and legal system]. Available at: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031> (accessed 8 January 2025). (In Kazakh)
- 2 **Ajzman R.I. Zdorov'e uchastnikov obrazovatel'nogo processa kak kriterij e'ffektivnosti zdorov'esberegayushhej deyatel'nosti v sisteme obrazovaniya** [The health of participants in the educational process as a criterion for the effectiveness of health-saving activities in the education system]. *Otechestvennaya i zarubezhnaya pedagogika*, 2015, pp. 72-82, available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/zdorovie-uchastnikov-obrazovatel'nogo-protsessa-kak-kriteriy-effektivnosti-zdoroviesberegayuschey-deyatelnosti-v-sisteme> (accessed 16 October 2024). (In Russian)
- 3 **Bezrukhi M.M. Zdorov'esberegayushhaya shkola** [Health-saving school]. Moscow, MGPI, 2013, 222 p. (In Russian)
- 4 **Andrusova I.V., Smirnova Z.V., Chelnokova E.V., Nikeiceva O.A., Caregorodceva A.V. Health-saving technologies in teacher's activity.** *Revista de la Universidad del Zulia*, 2020, vol. 11, no. 31. pp. 461-472. DOI: 10.46925//rdluz.31.29
- 5 **Llorent-Bedmar V., Cobano-Delgado V. Health education training of university students of the early childhood education degree in Spain.** *Ciencia & Saúde Coletiva*, 2019, vol. 24, no. 8. pp. 3067-3078. DOI: 10.1590/1413-81232018248.28642017
- 6 **Majgeldieva Sh., Saparkyzy Zh., Majgeldieva Zh. O znachenii innovacionny'h zdorov'esberegayushhih tehnologij obucheniya v razvitii umstvennoj deyatel'nosti studentov** [On the importance of innovative health-saving teaching technologies in the development of students' mental activity]. *Sbornik materialov Vserossijskoj nauchno-prakticheskoy konferencii (s mezhdunarodny'm uchastiem)*, 2022, pp. 517-525 (In Russian)
- 7 **Parkanova S.I., Revtova S.N., Kotlyarova T.M. Primenenie zdorov'esberegayushhih tehnologij v rabote s det'mi s intellektual'noj nedostatochnost'yu** [The use of health-saving technologies in working with children with intellectual disabilities]. *Sovremennyy'e podhody' i innovacii v pedagogike i psihologii: sbornik statej po materialam XLV mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii*, Novosibirsk, SibAK, 2015, pp. 77-80. (In Russian)
- 8 **Sadvakasova Z.M. Zdorov'esberegayushchie tehnologii v deyatel'nosti psihologa-pedagoga** [Health-saving technologies in the work of a educational psychologist]. *Vestnik KazNU, Seriya «Pedagogicheskie nauki»*, 2015, vol. 44, no. 1. pp. 159-162. (In Russian)
- 9 **Silakova O.V., Spicina T.A. Teoretiko-metodicheskie aspekty' podgotovki budushhih bakalavrov pedagogicheskogo obrazovaniya k realizacii zdorov'esberegayushhih tehnologij** [Theoretical and methodological aspects of the training future pedagogical undergraduates for the implementation of health-saving technologies]. *Obshchestvo: sociologiya, psihologiya, pedagogika*, 2022, no. 8 (100), available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/teoretiko-metodicheskie-aspekty-podgotovki-budushhih-bakalavrov-pedagogicheskogo-obrazovaniya-k-realizatsii-zdoroviesberegayuschih> (accessed 27 January 2025). (In Russian)
- 10 **Sazanov M.L., Popova G.A. Osobennosti razvitiya zdorov'esberegayushhej kompetentnosti studentov** [Features of the development of students' health-saving competence]. *Fizicheskaya kul'tura. Sport. Turizm. Dvigatel'naya rekreaciya*, 2018, no. 3, available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-razvitiya-zdoroviesberegayuschey-kompetentnosti-studentov> (accessed 27 February 2025). (In Russian)
- 11 **Moynihan S., Paakkari L., Välimaa R., Jourdan D., Mannix-McNamara P. Teacher Competencies in Health Education.** *PLOS ONE*, 2015, vol. 10, no. 12, pp.1-17. DOI: 10.1371/journal.pone.0143703.
- 12 **Dekina E.V., Kulikova T.I. Model' formirovaniya gotovnosti studentov pedagogicheskogo vuza k sohraneniyu i ukrepleniyu zdorov'ya** [A model for the formation of pedagogical undergraduates' readiness to preserve and promote health]. *Vestnik Gosudarstvennogo universiteta prosveshheniya. Seriya: Psihologicheskie nauki*, 2020, no. 2, available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/model-formirovaniya-gotovnosti-studentov-pedagogicheskogo-vuza-k-sohraneniyu-i-ukrepleniyu-zdorovya> (accessed 27 February 2025). (In Russian)
- 13 **Artemenko B.A., Tyumaseva Z.I., Permyakova N.E., Orehova I.L., Antonova E.R. Predposylki podgotovki studentov pedagogicheskogo vuza k zdorov'eorientirovannoj deyatel'nosti v**

obrazovani [Prerequisites for the preparation of pedagogical undergraduates for health-oriented activities in education]. *Ucheny'e zapiski universiteta Lesgafta*, 2020, no. 7 (185), available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/predposylki-podgotovki-studentov-pedagogicheskogo-vuza-k-zdorovie-orientirovannoy-deyatelnosti-v-obrazovani> (accessed 27 February 2025). (In Russian)

14 **Erezhepov T.T. Formirovanie kul'tury' zdorov'esberezheniya budushhih pedagogov** [Formation of a health-saving culture for future teachers]. Abstract of PhD thesis. Almaty, KazNPU im. Abaya, 2019, available at: https://kaznpu.kz/docs/doctoranti/yerezhhepov/Ann_rus.pdf (accessed 8 February 2025). (In Russian)

15 **Pivnenko P.P. Zdorov'esberezhenie kak ob'ekt otechestvenny'h pedagogicheskikh dissertatsionny'h issledovaniy: bibliometricheskij analiz** [Health conservation as an object of domestic pedagogical dissertation research: a bibliometric analysis]. *Vestnik Majkopskogo gosudarstvennogo tehnologicheskogo universiteta*, 2021, no. 3, available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/zdoroviesberezhenie-kak-obekt-otechestvennyh-pedagogicheskikh-dissertatsionnyh-issledovaniy-bibliometricheskij-analiz> (accessed 8 February 2025). (In Russian)

16 **Bermus A.G. Problemy i perspektivy' issledovaniy zdorov'esberezheniya v obrazovatel'noj srede vuza: teoreticheskij obzor** [Problems and prospects of health-saving research in the university educational environment: a theoretical review]. *Voprosy' teorii i praktiki*, 2023, no. 1, available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-i-perspektivy-issledovaniy-zdoroviesberezheniya-v-obrazovatel'noy-srede-vuza-teoreticheskij-obzor> (accessed 8 February 2025). (In Russian).

Авторлар туралы мәліметтер:

Суюндикова Жанар Тулеутаевна* – биология ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразиялық ұлттық университеті, Қазақстан Республикасы, 010000 Астана қ., Б. Момышұлы даңғ. 2/6 үй, 10 пәт., тел.: +7-701-857-77-10, e-mail: forwork.zhanar@mail.ru.

Қуанышбаев Сейітбек Бекенұлы – география ғылымдарының докторы, қауымдастырылған профессор, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қазақстан Республикасы, 110000 Қостанай қ., Байтұрсынов көш. 47, тел.: +7-701-233-91-99, e-mail: kuanysbayev65@bk.ru.

Баубекова Гаухар Коныспаевна – педагогикалық білім магистрі, аға оқытушы, жаратылыстану пәндері кафедрасының меңгерушісі, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қазақстан Республикасы, 110000 Қостанай қ., Наурыз ш/а 2 үй, 51 пәт., тел.: +7-778-740-88-73, e-mail: baubekova_31@mail.ru.

Омарова Кунсулу Избасаровна – география магистрі, жаратылыстану пәндері кафедрасының аға оқытушысы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қазақстан Республикасы, 110000 Қостанай қ., Соколовская көш. 18/1, тел.: +7-775-266-27-98, e-mail: kunsulu_omarova@mail.ru.

Суюндикова Жанар Тулеутаевна* – кандидат биологических наук, старший преподаватель, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Республика Казахстан, 010000 г. Астана, пр. Б. Момышұлы, д. 2/6, кв.10, тел.: +7-701-857-77-10, e-mail: forwork.zhanar@mail.ru.

Қуанышбаев Сеитбек Бекенович – доктор географических наук, ассоциированный профессор, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, Республика Казахстан, 110000 г. Костанай, ул. Байтұрсынова 47, тел.: +7-701-233-91-99, e-mail: kuanysbayev65@bk.ru.

Баубекова Гаухар Коныспаевна – магистр педагогического образования, старший преподаватель, заведующая кафедрой естественно-научных дисциплин, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, Республика Казахстан, 110000 г. Костанай, мкрн. Наурыз д.2., кв. 51, тел.: +7-778-740-88-73, e-mail: baubekova_31@mail.ru.

Омарова Кунсулу Избасаровна – магистр географии, старший преподаватель кафедры естественно-научных дисциплин, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, Республика Казахстан, 110000 г. Костанай, ул. Соколовская 18/2, тел.: +7-775-266-27-98, e-mail: kunsulu_omarova@mail.ru.

Suyundikova Zhanar Tuleutayevna* – Candidate of Biological Sciences, Senior Lecturer, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Republic of Kazakhstan, 010000 Astana, 2/6 B.Momyshuly Ave., apt.10, tel.: +7-701-857-77-10, e-mail: forwork.zhanar@mail.ru.

Kuanysbayev Seitbek Bekenovich – Doctor of Geographical Sciences, Associate Professor, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan, 110000 Kostanay, 47 Baitursynov Str., tel.: +7-701-233-91-99, e-mail: kuanysbayev65@bk.ru.

Baubekova Gaukhar Konyspayevna – Master of Pedagogical Education, Senior Lecturer, Head of the Department of Natural Sciences, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan, 110000 Kostanay, Nauryz micro district, bld. 2, apt. 51, tel.: +7-778-740-88-73, e-mail: baubekova_31@mail.ru

Omarova Kunsulu Izbassarovna – Master of Geographical Sciences, Senior Lecturer of the Department of natural sciences, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan, 110000 Kostanay, 18/1 Sokolovskaya Str., tel.: +7-775-266-27-98, e-mail: kunsulu_omarova@mail.ru.

МРНТИ 14.35.01

УДК 378.145

<https://doi.org/10.52269/RWEP2522248>

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИИ ФАСИЛИТАЦИИ В ПОВЫШЕНИИ КАЧЕСТВА РЕАЛИЗАЦИИ МОДЕЛИ ДУАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ

Телеген М.Ә. – PhD, кандидат юридических наук, профессор кафедры юриспруденции, Восточно-Казахстанский университет имени С. Аманжолова, г. Усть-Каменогорск, Республика Казахстан.

Баймухамбетова Б.Ш.* – PhD, кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор кафедры педагогического образования и менеджмента, Восточно-Казахстанский университет имени С. Аманжолова, г. Усть-Каменогорск, Республика Казахстан.

Августханова Г.А. – докторант ОП «Педагогика и психология», Восточно-Казахстанский университет имени С. Аманжолова, г. Усть-Каменогорск, Республика Казахстан.

Исатаева Ә.А. – докторант ОП «Педагогика и психология», Жетысуский университет имени И. Жансугурова, г. Талды-Курган, Республика Казахстан.

В данной статье оценивается эффективность технологии фасилитации в повышении качества реализации дуального обучения в вузе. Актуальность исследования обусловлена необходимостью поиска стратегий, способствующих усилению социального партнерства между университетом и производством в рамках дуального обучения. Целью исследования являлась оценка эффективности использования технологии фасилитации в повышении качества реализации дуального обучения в вузе. В фокусе научного исследования рассмотрены следующие вопросы: определение реального состояния реализации дуального обучения в вузе, усовершенствование модели дуального обучения на основе технологии фасилитации и оценка эффективности использования технологии фасилитации в образовании. Для этого использовались следующие методы: экспресс-опрос, количественно-качественный анализ, метод фасилитации «Саммит позитивных перемен», статистический тест Левена, а также методы оценивания перцептивной и фактической эффективности использования технологии фасилитации в образовании (ресурсоотдача и ресурсоемкость). Результаты свидетельствовали об эффективности использования технологии фасилитации в повышении качества модели дуального обучения в условиях казахстанской системы высшего образования. Предложенный подход в образовании может быть использован исследователями или практиками для расширения участия работодателей в решении образовательных услуг и оценки эффективности различных видов обучения.

Ключевые слова: оценка эффективности, дуальное образование, фасилитационная модель дуального обучения, технология фасилитации, усовершенствование системы.

ЖОО-ДА ДУАЛЬДЫ ОҚЫТУ МОДЕЛІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ САПАСЫН АРТТЫРУДА ФАСИЛИТАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІН БАҒАЛАУ

Телеген М.Ә. – PhD, заң ғылымдарының кандидаты, Заңтану кафедрасының профессоры, С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті, Өскемен қ., Қазақстан Республикасы.

Баймұхамбетова Б.Ш.* – PhD, педагогика ғылымдарының кандидаты, Педагогикалық білім және менеджмент кафедрасының қауымдастырылған профессоры, С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті, Өскемен қ., Қазақстан Республикасы.

Августханова Г. А. – "Педагогика және психология" ББ докторанты, С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті, Өскемен қ., Қазақстан Республикасы.

Исатаева Ә.А. – "Педагогика және психология" ББ докторанты, І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ., Қазақстан Республикасы.

Бұл мақалада дуальды оқыту моделін іске асыру сапасын арттырудағы фасилитация технологиясының тиімділігі бағаланады. Зерттеудің өзектілігі дуальды оқыту шеңберінде университет пен өндіріс арасындағы әлеуметтік әріптестікті күшейтуге ықпал ететін стратегияларды іздеу қажеттілігіне байланысты. Зерттеудің мақсаты: ЖОО-да дуальды оқытуды жүзеге асыру сапасын арттыруда фасилитация технологиясын қолданудың тиімділігін бағалау. Ғылыми зерттеудің